

lılar'ın Zülfikâriyye'ye sadakati zaman zaman ortaya çıktı. Bulutkapan Ali Bey, Mısır'da kalan sınırlı sayıdaki Kâsimiyeli sancak beylerine karşı kesintisiz mücadeleye katıldı. Bununla birlikte Kazdağlı liderlerinin Zülfikâriyye ile olan iş birliği XVIII. yüzyılın sonuna gelindiğinde tamamen nihayete erdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Evlîya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), X, 420, 524; Ahmed Çelebi b. Abdülgani el-Hanefî, *Evdâhu'l-işârât* (nşr. Abdürrahîm Abdurrahman Abdürrahîm), Kahire 1978, tür.yer.; Ahmed ed-De-mürdâsî, *ed-Dürretü'l-muşâne fi ahbârî'l-Kinâne*, British Museum, MS, Or., nr. 1073-1074, tür.yer.; Abdurrahman b. Hasan el-Cebertî, *'Acâ'ibü'l-âşâr* (nşr. Hasan Muhammed Cevher), Kahire 1959, I, tür.yer.; P. M. Holt, *Egypt and the Fertile Crescent: 1516-1922*, New York 1966, s. 80-96; a.mlf., "The Beylicate in Egypt during the Seventeenth Century", *BSOAS*, XXIV (1961), s. 214-248; a.mlf., "Al-Jabarti's Introduction to the History of Ottoman Egypt", *a.e.*, XXV (1962), s. 38-51; D. Behrens-Abouseif, *Egypt's Adjustment to Ottoman Rule*, Leiden 1994, s. 116-128; J. Hathaway, "Egypt in the Seventeenth Century", *The Cambridge History of Egypt* (ed. M. W. Daly), Cambridge 1998, II, 34-58; a.mlf., *İki Hizbin Hikâyesi: Osmanlı Mısır'ı ve Yemen'inde Mit, Bellek ve Kimlik* (trc. Cemil Boyraz), İstanbul 2009, tür.yer.; a.mlf., *Osmanlı Mısır'ında Hane Politikaları: Kazdağlıların Yükselişi* (trc. Nalan Özsoy), İstanbul 2002, tür.yer.; İ. Metin Kunt, "Ethnic-Regional (Cins) Solidarity in the Seventeenth-Century Ottoman Military Establishment", *IJMES*, V (1974), s. 233-239.

JANE HATHAWAY

ZÜLHALESA

(ذو الخلة)

İslâm öncesi Arap toplumundaki putlardan biri.

Halesa, üzerine bir çeşit taç oyulmuş beyaz kuvars kristal taş şeklindeki putun, Zülhalesa ise içinde bu putun bulunduğu yerin ve yapının adıdır. Zülhalesa'nın bizzat putun adı olduğu da nakledilmektedir ki muhtemelen içinde bulunduğu yapıdan dolayı puta bu ad verilmiştir. Halesa'nın Amr b. Lühay tarafından Mekke'nin aşağı kısmına dikilen put olduğu rivayet edilmektedir (Ezrakî, I, 78). Diğer taraftan Zülhalesa'nın, Mekke ile Yemen arasında Mekke'den yedi gecelik (yaklaşık 192 km.) uzaklıktaki Tebâle'de bulunan ve kutsal kabul edilen yapı olduğu ifade edildiği gibi (*Tâcü'l-ʿarûs*, "İlş" md., *Lisânü'l-ʿArab*, "İlş" md., Yâkût, II, 383), Mekke ile Yemen arasında ve Mekke'ye dört günlük mesafedeki Ablâ'da yer aldığı da nakledilmektedir (İbn Habîb, s. 317).

İbnü'l-Kelbî'ye göre beçliliğini Benî Bâhile'den Benî Ümâme'nin yaptığı Zülhalesa Has'am, Becile, Devs, Ezdü's-Serâ ile onlara komşu olan Hevâzin Arapları'na mensup kabilelerce ayrıca Benî Zübeyd ve Tebâle Arapları'nca da tapınılıyordu. Kâbe'ye el-Kâ'betü's-Şâmiyye denildiği gibi Zülhalesa'ya da âdeta Kâbe'ye benzetmek üzere ve çok sayıda kabilenin toplandığı bir merkezde bulunduğundan el-Kâ'betü'l-Yemâniyye (el-Kâ'betü'l-Yemâme) adı verilmiştir. Zülhalesa'nın Ebrehe'nin Kâbe'ye nazire olmak üzere kilise (Kalfis / Kulleys) olduğu da rivayet edilmiştir. Zülhalesa bir ziyaret yeri idi, puta tapanlar orayı tavaf ediyor, puta kolyeler takıyor, arpa, buğday ve kurbanlar sunuyor, üzerine süt saçıyor, devekuşu yumurtaları asıyorlar, ayrıca fal okları çekerek yapacakları işlere karar veriyorlardı (Ezrakî, I, 78). Bu yapıların onun ziraatla ilgili bir ilâhe olduğunu düşündürmektedir (Cevâd Ali, VI, 273; *EP* [Fr.], II, 248).

Zülhalesa'nın önünde bu fal uygulamasında kullanılmak üzere biri buyurucu (el-âmir), biri yasaklayıcı (en-nâhi), biri de mühlet verici (el-müterabbis) olmak üzere üç fal oku vardı. İnsanlar herhangi bir şeye karar vermek istediklerinde putun yanına gelip fal oklarını çekiyor ve çıkana uyuyorlardı (bk. EZLÂM). Tebâleli birisi, öldürülen babasının intikamını almak maksadıyla falaka çekmek için gelmiş, istediği ok çıkmayınca, "Ey Zülhalesa! Eğer senin baban öldürülmüş olsaydı intikam almayı yasaklamazdın" demiştir (İbnü'l-Kelbî, s. 23). Bir diğer rivayete göre ise İmrüülkays b. Huçr, intikam amacıyla Benî Esed'e baskın yapmadan önce Zülhalesa'ya gidip üç defa fal oklarından çekmiş, her defasında yasaklayıcı ok çıkması üzerine okları kırıp putun üzerine fırlatarak, "Eğer senin baban öldürülmüş olsaydı beni bu intikamdan alıkoyamazdın" demiş, ardından da Benî Esed'in üzerine yürüyerek onları yenmiştir (*a.g.e.*, s. 30).

Hz. Peygamber bir hadisinde, "Devs kabilesinin kadınları eskiden olduğu gibi tapınmak için Zülhalesa'nın etrafında izdiham oluşturmadıkça dünyanın sonu gelmeyecektir" buyurmuş (*Müsned*, II, 271), diğer taraftan Mekke'yi fethettikten sonra 10 (631) yılında Cerîr b. Abdullah el-Becelî'ye, "Şu Zülhalesa'yı yıkıp da gönlümü rahatlatmaz mısın?" diyerek orayı tahrip etmesini istemiştir. Cerîr, Becile kabilesine mensup Ahmesoğulları'ndan 150 süvariyle birlikte Zülhalesa'ya gidince Has'am ve Bâhile kabileleri tapınağı ko-

rumak için savaşmışlar, Cerîr de Bâhile'den 100, Has'am'dan çok sayıda ve Benî Kuhâfe'den 200 kişiyi öldürerek Zülhalesa tapınağını yıkıp ateşe vermiştir (Buhârî, "Cihâd", 154, 192; "Menâkıbü'l-enşâr", 21; "Meğâzî", 62; *Müsned*, IV, 360, 362, 365). Daha sonra Zülhalesa adı verilen taş Tebâle Camii'nin kapısına eşik yapılmıştır (İbnü'l-Kelbî, s. 23-24, 30).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, II, 271; IV, 360, 362; İbnü'l-Kelbî, *Kitâbü'l-Eşnâm* (nşr. Ahmed Zeki Paşa), Ankara 1969, s. 23-24, 30; İbn Habîb, *el-Muḥabber*, s. 317; Ezrakî, *Aḥbâru Mekke* (Wüstenfeld), I, 78; Yâkût, *Muʿcemü'l-büldân*, II, 383; *Tecrid Tercemesi*, VIII, 389-390; X, 358-360; J. Wellhausen, *Res-te arabischen Heidentums*, Berlin 1897, s. 45-48; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, VI, 270-273; T. Fahd, "Dhü l-Khalaşa", *EP* (Fr.), II, 248.

ÖMER FARUK HARMAN

ZÜLHULEYFE

(ذو الحليفة)

Hac veya umre maksadıyla Medine'den Mekke'ye gidenlerin ihrama girdikleri mikât yeri.

Hz. Peygamber zamanında Medine'den Mekke'ye giden yolun ilk merhalesi olan ve Medine haremını sınırlayan dağlardan Âir (Ayr) yakınlarında Medine'nin güneybatısındaki Akik vadisinde bir derenin adı olan Huleyfe, Arabistan'da aynı adı taşıyan diğer yerlerden ayırt edilmek için Zülhuleyfe diye anılmıştır. Su kaynakları bakımından zengin sayılan, özellikle Hz. Ali'ye nisbet edilen bir kuyudan dolayı "Âbâr-ı Ali" (Ebyârâli) adıyla zikredilen Zülhuleyfe, batısında yer aldığı Akik vadisinden ötürü Akik Zülhuleyfesini olarak da bilinir. Medine'den Zülhuleyfe'ye Tarîkuşşecere veya Tarîkulmuarres yoluyla gidilir. Hz. Peygamber, Medine'den çıkarken Tarîkuşşecere yolundan gider, Medine'ye ise bu yoldan daha aşağıda bulunan ve şehre daha yakın olan Tarîkulmuarres yoluyla dönerdi (Buhârî, "Hac", 15). Resûl-i Ekrem, Medine çevresinden Mekke'ye gidenlerin Medine'de veya en geç Zülhuleyfe'de ihrama girmeleri gerektiğini söylemiştir (Buhârî, "Hac", 7, 9-12; Müslim, "Hac", 11-12). Zülhuleyfe, Mekke'ye en uzak mikât yeridir, dolayısıyla burada ihrama girmek daha faziletlidir (İbn Hacer, III, 453).

Hz. Peygamber hicretten sonra dört defa Medine'den Mekke'ye gitmek üzere yola çıktı ve bu sırada Zülhuleyfe'ye uğradı. Zilkade 6 (Mart 628) tarihinde sahâbilerle

ZÜLHULEYFE

Mescid-i
Zülhuleyfe
(Fatma - Orhan
Durgut
fotoğraf arşivi)

birlikte umre için Medine'den hareket edip Zülhuleyfe mevkiine gelince burada konakladılar. Zülhuleyfe'ye getirdiği ve gerdanlık takıp nişanladığı kurbanlıklarını Mekke'ye sevketti. Ardından ihrama girip "semüre" adı verilen bir ağacın altında namaz kıldı (Buhârî, "Hac", 107). Kureyşliler'in durumunu öğrenmek için Mekke'ye gönderdiği Büsr b. Süfyân el-Huzâî'nin dönüşüne kadar Zülhuleyfe'de kaldı ve onun gelmesi üzerine buradan telbiye getirerek Mekke'ye hareket etti. Ancak Mekkeliler'in engellemesi yüzünden bu umre yapılamadı ve yolculuk Hudeybiye Antlaşması ile sonuçlandı. Daha sonra Kâbe'yi ziyaret amacıyla Medine'den Mekke'ye giderken Zülhuleyfe'de ihrama girilmesi, satın alınan kurbanlıklara gerdanlık takılıp Mekke'ye sevk edilmesi âdet haline geldi (Buhârî, "Hac", 115).

Hudeybiye Antlaşması'nın ertesi yılı umretül-kazâ için yine 6 Zilkade'de Medine'den yola çıkan Hz. Peygamber ve beraberindekiler Fûrû' yoluyla Zülhuleyfe'ye ulaştılar; burada ihrama girdikten sonra bir gece kaldılar ve Mekke'ye doğru hareket ettiler. Resûl-i Ekrem, Medine'den Mekke'ye gidişlerinde sadece Mekke'nin fethi yolculuğunda ihrama girmemiştir. 13 Ramazan 8 (4 Ocak 630) tarihinde ordusuyla Medine'den ayrıldığında hareketin hedefini gizli tuttuğu için Zülhuleyfe'de ihrama girmeden Mekke'ye yöneldi. 9 (631) yılında emîr-i hac tayin edilen Hz. Ebû Bekir de Medine'den yola çıkarak Zülhuleyfe'ye ulaştı. Burada ihram hazırlıkları yapılırken nâzil olan Tevbe sûresinin ilgili âyetlerini bildirmek için Resûl-i Ekrem tarafından gönderilen Hz. Ali kafilere Zülhuleyfe'de veya oradan ayrıldıktan bir süre sonra katıldı (Taberî, III, 123).

Hz. Peygamber, 25 Zilkade 10 (22 Şubat 632) tarihinde Vedâ haccı maksadıyla Medine'den ayrılıp beraberindekilerle Zülhuleyfe'ye vardıkları sonra çevreden gelecek olanların toplanması için beklemeye başladılar. Zülhuleyfe'de Resûlullah'ın öğle namazını mı yoksa ikindi namazını mı kıldıracağı ve kaç rek'at kıldıracağı hususu tar-

tışmalara yol açmıştır. Osmanlı âlimi Hızır Bey, *Tuĥfe-i Sultân Murâd Ĥan* adlı Farsça risâlesinde (Beyazıt Devlet Ktp., nr. 5577, vr. 41^b-44^a) Resûlullah'ın Medine'de öğle vaktinin farzını dört rek'at kaldırıp ardından Zülhuleyfe'de ikindinin farzını iki rek'at kıldıracağına dair rivayetleri ele almıştır. Bu konuda Enes b. Mâlik'ten gelen, "Mescid-i Nebevî'de öğle namazını dört, ikindi namazını ise Zülhuleyfe'de iki rek'at kıldık" şeklindeki rivayet (Buhârî, "Hac", 24-25, 27) Enes'in olayın şahidi olması sebebiyle tercih edilmiştir (İbn Hazm, s. 252). Hz. Peygamber, daha önce iki umre yolculuğunda yaptığı gibi Vedâ haccı sırasında da Zülhuleyfe'de geceledi ve yine semüre ağacının altında namaz kıldı (Buhârî, "Hac", 23; Müslim, "Hac", 30). 26 Zilkade'de (23 Şubat) sabah namazını kıldırıldıktan sonra ihrama girmek için gusül abdesti aldı. Öğle namazını Zülhuleyfe'de kıldırıp telbiye getirerek Mekke'ye doğru yola çıktı (Buhârî, "Hac", 20, 29).

Daha önce Mekke'den Medine'ye kaçan, Hudeybiye Antlaşması gereği Mekke'ye iade edilmesi gereken Ebû Basîr'in, kendisini Mekke'ye götürmekte olan iki muhafızın elinden Zülhuleyfe'de yemek molası verildiği esnada kaçması da Zülhuleyfe'nin o dönemde Medine ile Mekke arasındaki konaklama yerlerinden biri olduğunu göstermektedir. Daha sonraki dönemlerde Medine'den Mekke'ye gidenler

Zülhuleyfe'de ihrama girmeye devam ettiler, Hz. Peygamber'in bulunduğu mekânlarda kalmaya ve onun uygulamalarını yerine getirmeye önem verdiler (Buhârî, "Hac", 14, 16). Ebû Hüreyre'nin, hayatının son dönemlerinde yabancıların çoğalıp görüşebileceği sahâbilerin azalması dolayısıyla Medine'den ayrılarak Zülhuleyfe'deki evine çekildiği rivayetlerine rağmen (İbn Sa'd, IV, 254) Zülhuleyfe sürekli meskûn bir mahal olmadı. Yakın çevresinde, özellikle de Akîk vadisinde iskân hareketleri başladıysa da devamlı bir yerleşimin görülmediği, hac günleri öncesinde bir çarşının kurulduğu Zülhuleyfe, tarih boyunca mikât yeri olmasının yanında buluşma ve geçici konaklama yeri olarak kullanıldı.

Hz. Hasan'ın soyundan Katâde b. İdrîs, Mekke'ye hâkim olduktan sonra Medine üzerine yürüdü (601/1204). Hüseyin'in soyundan gelen Medine Emîri Sâlim b. Kâsım ile Katâde'nin birlikleri Zülhuleyfe'de karşılaştı ve Sâlim, Katâde'yi Mekke'ye dönmeye mecbur etti (Abdûlmelik b. Hüseyin el-Âsımî, IV, 225). Mekke Emîri Şerîf Sa'd 1107'de (1695-96) kardeşi Muhsin'i nâib olarak tayin etmek için Medine'ye geldiğinde çadırını Zülhuleyfe'de kurdu ve şehrin ileri gelenleriyle burada buluştu (Abdûlbâsît Bedr, II, 376).

Zülhuleyfe'de Resûl-i Ekrem'in ilk defa namaz kıldıracağı semüre ağacının yeri belirgin duruma getirilip koruma altına alındı (*Müsne'd*, II, 136; Semhûdî, III, 422). Ömer b. Abdülazîz, Medine valiliği esnasında burayı Mescidü'ş-şecere adıyla mescide çevirdi. Mescid-i Zülhuleyfe, Mescidü'l-mikât, Mescidü'l-ihram da denilen bu mescidin daha aşağısında Hz. Peygamber'in Mekke'den Medine'ye dönerken namaz kıldıracağı mekân da belirlenerek mescid haline getirildi. Mescidü'ş-şecere'nin

Zülhuleyfe'den
bir görünüşü
(Fatma - Orhan
Durgut
fotoğraf arşivi)

güneydoğusunda (kible yönü) yer alan Mescid-i Zülhuleyfe'ye göre daha küçük olan bu mescid Mescidü'l-Muarres adıyla şöhret kazandı. Abbâsiler zamanında onarım gören Mescid-i Zülhuleyfe kible tarafında küçük bir kemeri, kuzeybatı köşesinde bir minaresi bulunan, taş ve kerpiçten yapılmış basit bir yapı idi (a.g.e., III, 423); çevresinde su kaynakları vardı ve sel yatağının üzerinde bulunmasından dolayı sık sık tamir ediliyordu. Memlükler ve Osmanlılar döneminde çeşitli onarımlar geçiren bu mekânı ziyaret eden Evliya Çelebi Mescid-i Zülhuleyfe'yi, Hz. Ali'ye nisbet edilen suyu bol ve lezzetli bir kuyunun yanında geniş bir hurma bahçesinin içinde on iki kubbeli, minaresiz, mahfilî ve minberi olmayan, zemini kumla kaplı kâgir bir yapı olarak niteler (*Seyahatnâme*, IX, 338-339). Semhûdî'nin (ö. 911/1506) Mescid-i Zülhuleyfe'nin kible tarafında bazı izleri bulunduğunu söylediği Mescidü'l-Muarres (*Vefâ'ü'l-vefâ*, III, 424-427), Eyüp Sabri Paşa'nın kaydettiğine göre zaman içinde sellerle ortadan kalkmış ve arsası kumlarla dolmuştur (*Mir'âtü'l-Haremeyn*, II, 1107).

XX. yüzyılın ortalarından itibaren hacı sayısının artması üzerine Mescid-i Zülhuleyfe'nin yenilenmesi ve çevresinde düzenlemelerin yapılması gerekliliği ortaya çıktı. Melik Faysal b. Abdülaziz döneminde birtakım çalışmalar yapıldıysa da asıl genişletme ve yenileme faaliyetleri Melik Fehd döneminde gerçekleştirildi. Çevresindeki yeşil alan ve sosyal tesislerle birlikte 90.000 metrekarelik bir alanı kaplayan ve 6000 metrekarelik iç alanında 5000 kişinin aynı anda namaz kılabilirdiği Mescid-i Zülhuleyfe ihrama girmek için buraya gelecekerin bütün ihtiyaçları karşılanacak şekilde düzenlendi. Bugün Medine'nin güneybatı sınırını ulaştığı, Medine-Mekke yolunun sağ tarafında kalan Mescid-i Zülhuleyfe'nin Mescid-i Nebevî'ye uzaklığı yaklaşık 11 kilometredir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, I, 28-29, 238, 252, 254; II, 136; III, 111; IV, 327-328; İbn Sa'd, *et-Tabakât* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1410/1990, II, 133; III, 339; IV, 254; İbn Şebbe, *Târîhu'l-Medineti'l-münevvere*, I, 73-74, 166; Belâzürî, *Ensâb* (Zekkâr), I, 473-474; Harbî, *el-Menâsik ve emâkinü şurukı'l-hac ve me'âlimü'l-Cezire* (nşr. Hamed el-Câsir), Riyad 1401/1981, s. 425-429; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), II, 620, 622, 638; III, 123; IV, 437; İbn Hazm, *Haccetü'l-vedâ'* (nşr. Ebû Suheyb el-Kermî), Riyad 1418/1998, s. 231-232, 251-253; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, II, 295-296; Ebû'l-Fîdâ İbn Kesir, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Ali Abdüssâtir v.dğr.), Kahire 1408/1988, IV, 174-175; V, 101-106, 134, 225; Firûzâbâdî, *el-Megânimü'l-*

mütâbe fi me'âlimi tâbe (nşr. Hamed el-Câsir), Riyad 1389/1969, s. 119; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Hatîb), III, 450-451, 453; Semhûdî, *Vefâ'ü'l-vefâ bi-ahbâri dâri'l-Muştafâ* (nşr. Kâsım es-Sâmer-râî), Beyrut 1422/2001, I, 194; III, 421-427; IV, 244-247; Sirâceddin İbn Nüceym, *en-Nehrü'l-fâ'ik* (nşr. Ahmed İzzü İnâye), Beyrut 1422/2002, II, 60-62; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme* (Dağlı), IX, 338-339; Abdülmelik b. Hüseyin el-Âsimî, *Simtû'n-nücumü'l-avâlî fi enbâ'i'l-evâ'il ve't-tevâlî* (nşr. Âdil Ahmed Abdülmecûd – Ali M. Muav-vaz), Beyrut 1419/1998, II, 46, 204, 463; IV, 225; *Mir'âtü'l-Haremeyn*, II, 1107-1108, 1193-1194; Abdülbâsîr Bedr, *et-Târîhu's-şâmil li'l-Medineti'l-münevvere*, Medine 1414/1993, II, 376; III, 292-296; Ahmed b. Yâsin el-Hyârî, *Târîhu me'âlimi'l-Medineti'l-münevvere kadîmen ve hadîşen*, Riyad 1419/1999, s. 111-114; Mustafa S. Küçükaşçı, *Câhiliye'den Emevîler'in Sonuna Kadar Haremeyn*, İstanbul 2003, s. 96, 150, 154, 171.

MUSTAFA SABRİ KÜÇÜKAŞÇI

ZÜLHUYEYSIRA

(ذو الخويصرة)

Hz. Peygamber'in
ganimet taksimine itiraz eden
ve ilk Hâricî liderlerinden
Hurkus b. Züheyr ile
aynı kişi olduğu söylenen şahıs
(bk. HURKUS b. ZÜHEYR).

ZÜLİSBA' el-ADVÂNÎ

(ذو الإصبع العدواني)

Ebû Advân Hursân
b. Muharris b. el-Hâris
b. Sa'lebe el-Advânî
(ö. m. 600 [?])

Câhiliye dönemi şairi.

Câhiliye devrinin tanınmış süvarilerinden biridir. "Zülsba'" (parmaklı) lakabının sebebi ayak parmaklarından birini yılanın sokması üzerine parmağını kesmek zorunda kalması veya ayağından fazladan bir parmağın bulunmasıdır. Mudar kabilesine bağlı Kays Aylân'dan Benî Cedîle'nin kollarından Advân'a mensuptur. Muammerûndan olan şair, Şerîf el-Murtazâ'ya göre 170 (*el-Emâlî*, I, 245), Ebû Hâtim es-Sicistânî'ye göre 300 yıl (*el-Mu'ammerûn*, s. 113) yaşamıştır. Kabilesinin yerleştiği Taîf'te hayatını sürdüren şair Câhiliye devrindeki bazı meşhur savaşlara katıldı, Advân kabilesinin bölünmesine ve onun kollarından olan Benî Nâc b. Yeşkür b. Advân ile Benî Avf b. Sa'd arasında savaşın çıkmasına şahit oldu, kendi oymağı Benî Nâc'ın Benî Avf'a baskın yapması ve iki grubun savaşa tutuşması üzerine aralarında barışı sağlamaya çalıştı. Fakat Benî Avf onun bu çabasını kabul etmedi ve amca-

larının oğulları ile savaştı, bölünüp parçalandı. Şair bütün bunları şiirlerinde (Kâfiyye, Dâdiyye) dile getirdi (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, III, 89-96, 103-104).

Ebû'l-Ferec el-İsfahânî, şairin dört kızyla aralarında geçen, beğendikleri damat adaylarının niteliklerine dair bir anekdot kaydetmiştir (a.g.e., III, 94-96). Ümâme adlı kızı babasının çok yaşlanmasından dolayı ancak bastonla yürüyebildiğini görünce ağlamış, şair de bir şiirinde (Nûniyye) bu hususu dile getirmiş (a.g.e., III, 108-109), yok olup giden milletlerin halini örnek gösterip kızını teselli etmeye çalışmış, son beytinde, "Ümâme! Sakın şaşma bana ârız olan bu hale / Çünkü zaman değiştirmedir bizi zamanla halden hale" demiştir. Şair oğlu Üseyd'i ölümü yaklaştığı zaman yanına çağırılmış ve ona toplumda sevilip sayılan bir insan olmak için tevazu, güler yüzlülük ve cömertlik gibi erdemlere dair hikmetli sözler içeren uzun bir kasideyle (Lâmiyye) nasihatte bulunmuştur (a.g.e., III, 99-100). Bir şiirinde (Sîniyye) kendisine düşman olan bir amca oğlundan (Amr) söz etmektedir (a.g.e., III, 101-102). Şairin milâdî VII. yüzyılın başlarında öldüğü tahmin edilmektedir.

Zülsba' el-Advânî'nin şiirleri *el-Mufaqqaliyyât* (nşr. Lyall, I, 311-315, nr. 29; I, 321-327, nr. 31), *el-Aşma'iyât* (s. 62, nr. 18), *eş-Şîr ve's-şu'arâ'* (İbn Kuteybe), *el-Emâlî* (Ebû Ali el-Kâlî), *Kitâbü'l-Eğânî* (Ebû'l-Ferec el-İsfahânî), *Münthe't-taleb* (İbn Meymûn), *Şerhu şevâhidü'l-Muğni* (Süyûtî) gibi antoloji ve edebiyat eserlerinde yer almaktadır. Ebû Amr eş-Şeybânî'nin rivayetiyle günümüze kadar gelen *el-Mufaqqaliyyât*'ta (I, 321-327, nr. 31), Ebû Ali el-Kâlî'nin *el-Emâlî*'sinde (I, 255-257) ve *Kitâbü'l-Eğânî*'de (III, 104-106) yer alan Kasîde-i Nûniyye'sine (otuz altı beyit) Reyvâ adlı bir kadına karşı duyduğu aşkı dile getiren beyitlerle başlayan şair, daha sonra kabilesi içinde birliği zedeleyici bazı olumsuz olaylara değinerek öğüt verir, soyu ile övünür, cömertliğinden, iffetinden ve savaşlarda gösterdiği sabırdan söz eder.

Advânî daha çok barışa davet, hikmet, öğüt ve fahr türünde şiirler yazmıştır. Gazel, medih ve av tasviriyeli ilgili şiirleri azdır. Şiirlerinin duygusal olmanın yanı sıra üslûbu sade, mânaları açıktır. Bazı şiirlerinde bir "şövalye" ahlâkı olarak toplumun çıkarını bireyin çıkarına yeğlemek, şecaat, cömertlik, mertlik, onurluluk, aileyi ve komşuyu koruma, bu uğurda canını feda etme, vefa, övgü ve yergide itidal gibi er-